

УДК372.8

ТЕТЯНА КОТИК, доктор педагогічних наук, професор кафедри фахових методик і технологій початкової освіти, ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника", Україна

ORCID iD 0000-0001-8213-8318

tetiana.m.kotytk@pu.if.ua

ІРИНА КЄЖКОВСКА, кандидат педагогічних наук, нострифіковано як доктор суспільних наук у галузі педагогіки, професор, Гданська Вища Гуманістична Школа у Гданську, Філія в Кошаліні, Польща

ORCID iD 0000-0001-9942-2876

irynekierz@wp.pl

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ОСВІТНІЙ РЕЗУЛЬТАТ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

TETIANA KOTYK, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Professional Methods and Techniques of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

IRYNA KIERZKOWSKA, Candidate of Pedagogical Sciences(Ph.D.), Professor of GWSH, The Dean of Department of Humanities, Gdansk Higher School of Humanities in Gdansk Branch in Koszalin, Poland

EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT AS A NECESSARY EDUCATIONAL OUTCOME OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

У статті висвітлено результати аналізу можливостей Нової української школи впливати на розвиток емоційного інтелекту школярів. Визначено напрями його розвитку відповідно до вимог особистісно зорієнтованого, компетентісного, комунікативного, діяльнісного підходів, задекларованих у Державному стандарті загальної початкової освіти як обов'язкові орієнтири для оновлення змісту освіти. Розкрито особливості організації навчання на інтегрованій основі для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Виокремлено та докладно описано емоційну складову змісту освітніх галузей початкової школи.

Ключові слова: розвиток емоційного інтелекту, молодші школярі, Нова українська школа, емоційно-ціннісна складова змісту освіти.

Summary. The article presents an analysis of the New Ukrainian School possibilities in terms of its influence on the development of students' emotional intelligence. Directions of its

development have been set following the requirements of the personality-oriented approach focused on competence, communication and action, which are declared in the State Standard of General Initial Education as essential orientation points for renewing the content of education.

The singularity of personality-oriented education is focusing on creating circumstances for students' development through internal personality changes by shaping individual life experience in various fields of activity.

The developed life competencies are the predictable results of the competency approach implementation in shaping emotional intelligence in elementary school. These are the abilities to learn guided by one's intrinsic motivation and to efficiently communicate in various types of activities in real and virtual space. This kind of approach shapes one's social and cultural skills, awareness in the field of health protection and the knowledge how to influence one's own and other people's emotions to establish an effective partnership or entrepreneurship based on leadership

skills.

The expected results of the action approach are the ability to acquire knowledge in the process of independent educational activity by shaping the habits of efficient cooperation with other people.

The communicative approach, declared in the concept of the New Ukrainian School as one of the essential requirement for the implementation of educational content, focuses on shaping students' ability to use language effectively in the cognitive process and communication in order to shape the necessary life experiences of exchanging information, viewpoints, emotions and feelings during interpersonal interaction.

The characteristics of the organization of integrated education for the development of emotional intelligence of younger students were analysed. The article specifies and defines the emotional part of the content in the educational areas of the primary school.

Key words: development of emotional intelligence, younger student, New Ukrainian School, an emotional-valuable component of

educational content

Мета: висвітлити результати аналітичного дослідження щодо можливостей освітнього процесу Нової української школи здійснювати розвиток емоційного інтелекту молодших школярів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Переорієнтація сучасної української школи зі знанневої на компетентнісну має на меті формування в учнів життєвого досвіду, життєво необхідних знань і умінь та цінностей, необхідних для успішної реалізації особистості в швидкозмінюваному суспільстві.

Концепція Нової української школи проголошує особистісно зорієнтоване навчання, тобто орієнтоване не на звичайне засвоєння знань, а на формування особистості самої дитини, її характеру, ставлення до світу. Мета модернізації системи освіти – переведення вектора пізнання із зовнішнього світу дитини, створеного природою та людиною, на засвоєння процесів взаємодії з цим світом, розуміння смислів власної діяльності (Бібік, 2018).

У Державному стандарті загальної початкової освіти визначено змістові орієнтири для цілісного розвитку особистості учня початкової школи і сформульовано їх як наскрізні вміння, що є загальними для всіх освітніх галузей, обов'язковими для формування в учнів (*Державний стандарт, 2018*). Передбачено, що на кінець навчання в початковій школі учень або учениця розв'язує проблеми, критично та творчо мислить, співпрацює, ефективно спілкується, розвиває власний емоційний інтелект, досліджує, організовує свою діяльність, рефлексує, читає вдумливо. Такі орієнтири відображають збалансовану взаємодію основних структурних компонентів особистості: емоційного ("Відчуваю"), мисленнєвого ("Думаю") та діяльнісного ("Дію").

Отже, завдання з розвитку емоційного інтелекту є важливим компонентом змісту початкової освіти. Оволодіння ним учнями початкової школи як засобом успішної суспільної взаємодії і пізнання себе та інших має

стати найважливішим надбанням у молодшому шкільному віці, що вирізняється особливою сенситивністю до засвоєння норм і правил суспільної комунікації. Якщо ж дитина не досягне достатнього рівня емоційного розвитку до 10–11-річного віку, який вирізняється найбільшою пластичністю кори головного мозку й майже необмеженими інтелектуальними можливостями, то на більш пізніх вікових етапах її життєвий шлях не може бути успішним і комфортним через численні непорозуміння із собою, іншими близькими та чужими людьми.

Учителі початкової школи покликані не лише навчити малих дітей читати й писати, а й закласти підґрунтя для становлення в підлітковому віці цілісної особистості, котра розуміє себе та інших і може досягати успіху як у самостійній, так і груповій та колективній діяльності.

Ефективність роботи з розвитку емоційного інтелекту залежить як від чітко продуманих і визначених змістового та діяльнісного компонентів освіти, так і від системи педагогічного впливу, емоційної компетентності самого вчителя. На педагогічних факультетах така підготовка ще не здійснюється, тому проблема теоретичного обґрунтування змісту й методики розвитку емоційного інтелекту є актуальною для сучасної педагогічної науки і шкільної практики, адже на цьогорічному Міжнародному економічному форумі в Давосі до топ-10 навичок, які будуть найбільш необхідні для роботи через п'ять років, увійшли лідерство та соціальний вплив, критичне мислення та аналіз, стресостійкість та гнучкість, тобто саме те, за що відповідає емоційний інтелект.

Аналіз досліджень і публікацій. Науково-теоретичне підґрунтя для дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту молодших школярів міститься у фундаментальних працях як зарубіжних (І. Андреева, Р.Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Д.Люсин, М. Манойлова, Дж. Меєр, О. Олпорт, П. Селовей, Р. Стернберг, Е. Торндайк, Н. Холл та інших), так і вітчизняних науковців (Т. Березовська, С. Дерев'янка, М. Журавльова,

В.Зарицька, Є. Карпенко, Н. Коврига, О. Лящ, Е. Носенко, Л. Савчук, Л.Ракітянська, М. Шпак тощо), працях нейрофізіологів (М. Даймонд, Д.Левітін), що досліджували мозок як центр керування емоційною поведінкою людини; теоретичних та експериментальних надбаннях психологічних досліджень Л. Виготського, О.Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Тихомирова, педагогічній спадщині всесвітньо відомого українського педагога В. Сухомлинського тощо.

Узагальнений висновок щодо сутності та структурних компонентів поняття "емоційний інтелект" вітчизняні психологи сформулювали так: емоційний інтелект, або EQ – це показник здатності до спілкування, уміння усвідомлювати власні емоції та розуміти почуття інших людей; це взаємодія емоційних, когнітивних, поведінкових та мотиваційних особливостей особистості, спрямованих на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших людей, підпорядкування емоцій розуму, що сприяє самопізнанню й самореалізації через збагачення емоційного та соціального досвіду (Шпак, 2011). Науковці не лише встановили факт залежності життєвого благополуччя від емоційного світосприйняття, а ще й визначили ті якості та характеристики, які безпосередньо позначаються на рівні розвитку емоційного інтелекту. Так, для людей з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту характерними є такі особистісні характеристики: здатність розуміти й виявляти особисті почуття (само-свідомість); знаходити спільну мову з іншими людьми (самоконтроль), висловлюватися зрозуміло та з емпатією до слухача (керування стосунками); позитивно й чутливо реагувати на нові ситуації (соціальна чутливість) (Гоулман, 2019).

Варто зазначити, що позиції науковців щодо можливостей розвитку емоційного інтелекту різняться, оскільки єдності в думці щодо його компонентів немає. Натомість більшість дослідників розглядає емоційний інтелект як сукупність емоційних здібностей, що зближує його з емоційною компетентністю, яку можна та потрібно розвивати (Карпенко, 2020).

Для дітей молодшого шкільного віку оптимальний рівень емоційно-го інтелекту характерний такими показниками:

самостійно ідентифікує власний емоційний стан у знайомих та незнайомих ситуаціях;

- намагається зрозуміти емоційний стан інших близьких людей;
- має розвинуті рефлексивні здібності;
- уміє аналізувати мотиви вчинків інших людей;
- самостійно контролює власний емоційний стан;
- використовує різні способи досягнення мети відповідно до ситуації;
- виявляє наполегливість у досягненні мети;
- застосовує отриману інформацію про емоції інших людей у спілкуванні з ними;
- має стабільний позитивний настрій незалежно від того, є труднощі чи їх немає;
- має стійку внутрішню настанову на комунікацію;
- виявляє стійке емпатійне ставлення до людей довкола себе (Шнак, 2017).

Отже, розуміння власних і чужих емоцій, вияв емоцій та керування ними обумовлюють високу адаптивність до середовища й ефективність у суспільній діяльності. Кінцевим продуктом формування емоційного інтелекту стає самостійне прийняття рішення через осмислення емоцій, що є оцінним відображенням подій особистісного сенсу.

Слід зазначити, що цілісного аналізу можливостей Нової української школи впливати на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів ще не здійснювалося.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Концепції Нової української школи, Державного стандарту і Типових навчальних програм для початкової школи вибудована нова парадигма освітянських пріоритетів і завдань, що відповідають загальноосвітнім тенденціям розвитку демократичного громадянського суспільства і потребують нових методичних та технологічних підходів для їх реалізації у шкільному середовищі.

Однією з особливостей таких новацій є вимога будувати освітній процес у початковій школі на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного, комунікативного, діяльнісного підходів та реалізовувати зміст освіти на інтегрованій основі. У документах не зазначено, якому з підходів надавати пріоритет, а відтак вони мають доповнювати один одного. Крім того, у межах здійснення компетентнісного навчання передбачено особливу увагу приділяти розвиткові емоційного інтелекту як важливого компонента життєвих, або ключових освітніх компетентностей і визначено його як наскрізне вміння, що є індикатором сформованих упорядкованого навчання у школі компетентностей (*Державний стандарт, 2018*).

Особливістю особистісно зорієнтованого навчання є спрямування на створення умов для внутрішніх особистісних змін учня та його розвитку. З-посеред інших умов визначено такі, що безпосередньо сприяють формуванню різних компонентів емоційного інтелекту, а саме:

- культивування моральних цінностей, норм комунікативної діяльності та поведінки;
- атмосфера доброзичливості та уваги до кожного учня;
- діалогів навчального процесу для набуття життєвого й комунікативного досвіду у грі, пошуковій діяльності;
- створення ситуацій для того, щоб учні усвідомили особистісні цінності, та імітаційно-ігрове відтворення життєвих ролей і ситуацій (*Голуб, б. д.*).

Очікувані результати реалізації особистісно зорієнтованого підходу в навчанні молодших школярів - це набуття таких особистісних характеристик, як відповідальність, толерантність, саморозвиток, позитивне мислення і ставлення до світу, тобто тих здібностей, що притаманні людині з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту.

Особливість реалізації компетентнісного підходу в початковій школі в аспекті формування емоційного інтелекту учнів полягає в тому, що:

- головна увага зосереджується на корисності, цінності знань та спосо-

бах використання їх для розв'язання різних комунікативних життєвих ситуацій;

- відбувається запровадження методів інтерактивного навчання, під час якого учні отримують досвід ефективної міжособистісної взаємодії;
- важливим є спонукання учнів до творчого застосування отриманих знань й умінь, висловлювання власної думки, сформульованої на основі зовнішніх та внутрішніх інформаційних стимулів, обґрунтування власної позиції;
- організація самостійної навчальної діяльності учнів спрямована на здобуття ними необхідної інформації, у тому числі отриманої на основі спостережень за власними і чужими емоціями й відповідною поведінкою;
- необхідно спонукати учнів до проявів ініціативи, оцінювання власних учинків та поведінки, відповідальності за наслідки діяльності.

Очікувані результати реалізації компетентнісного підходу для формування емоційного інтелекту в початковій школі – це сформовані життєві компетентності, а саме, як уміння вчитися, керувачись власними емоційними мотивами; здатність до міжособистісної комунікації в різних видах діяльності в реальному та віртуальному просторах; соціальна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна компетентності, важливим компонентом яких є емоційний інтелект і навіть ініціативність, що виявляється у здатності впливати на власні та чужі емоції задля встановлення ефективного партнерства, а також підприємливість, запорукою чого є здатність до лідерства.

Діяльнісний підхід спрямовує освітній процес на те, щоб учні оволоділи досвідом взаємодії з іншими людьми, що й забезпечуватиме розвиток їхнього емоційного інтелекту, який виявляється і розвивається лише в діяльності.

Умовою діяльнісного підходу до навчання в початковій школі та розвитку емоційного інтелекту є наступні види й напрями роботи:

- оволодіння такими необхідними компонентами міжособистісної діяльності, як добір вербальних та

невербальних способів і засобів для її здійснення, коригування результату взаємодії, відповідальність за результат;

- застосування вербальних і невербальних засобів для досягнення результату в різних видах діяльності;
- розвиток уяви, уміння прогнозувати результати власної діяльності та здійснювати самоконтроль і самоцінювання;
- рефлексія способів та умов дії.

Очікувані результати реалізації діяльнісного підходу – здатність здобувати знання у процесі самостійної навчальної діяльності та здійснювати для цього необхідні інтелектуальні операції, сформовані навички ефективної взаємодії з іншими людьми.

Комунікативний підхід, задекларований у Концепції НУШ як одна з важливих умов реалізації змісту освіти, спрямовує на формування в учнів здатності успішно користуватися мовою у процесі пізнавальної та комунікативної діяльності задля формування життєво необхідного досвіду обміну інформацією, думками, емоціями й почуттями під час міжособистісної взаємодії.

Особливостями організації навчання на інтегрованій основі для формування емоційного інтелекту вважаємо:

- використання змісту різних освітніх галузей у межах однієї теми дослідження, що допоможе сформувати ціннісне ставлення до предмета або явища, стійкий пізнавальний інтерес і мотивацію до подальшого дослідження проблеми;
- застосування знань, умінь, навичок суміжних дисциплін, наприклад, сприймання музичного й образотворчого мистецтва, відтворення отриманих емоцій у художній праці або елементах хореографії, що допоможе не лише розвитку творчої діяльності, а й розумінню того, як емоції спонукають до діяльності;
- об'єднання знань, умінь, навичок у єдине ціле, скажімо під час сприймання музичного й образотворчого мистецтва, ліричної поезії, що допоможуть краще зрозуміти способи вияву емоцій, почуттів, настрою;
- дослідження теми з різних сторін

засобами різних освітніх галузей, до прикладу, соціальної, здоров'язбережувальної, мовно-літературної, що сприятиме впливу настрою та емоцій на здоров'я і ефективність спілкування;

- інтеграція різних способів діяльності, зокрема, ігрової та предметно-практичної діяльності з малювання, інсценізації, хорового співу з елементами танцю, ознайомлення з довкіллям, під час чого відбувається активна міжособистісна взаємодія учнів, а наприкінці – роздуми для заповнення щоденника вражень.

Розвиток емоційного інтелекту як складової життєвих компетентностей не є прерогативою лише одного чи кількох навчальних предметів. Його формування в молодших школярів – це проблема міждисциплінарна, що охоплює урочну й позаурочну, шкільну та позашкільну роботу й реалізується у наскрізних умінь, які є спільними для всіх навчальних предметів і корелюються з окремими ключовими компетентностями. Так, наскрізні вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими людьми, обґрунтовувати власну позицію, висловлювати власну думку, критично мислити можуть бути сформовані лише на основі розвинутого емоційного інтелекту.

Формування наскрізних умінь як показників життєво важливих компетентностей молодших школярів є метою початкової освіти й важливою передумовою для особистісної реалізації учнів у теперішньому і майбутньому їхньому житті, основою для становлення громадянина і фахівця.

У Державному стандарті загальної початкової освіти зазначено: для реалізації мети Нової української школи, складовою якої є розвиток емоційного інтелекту учнів, необхідно визнавати унікальність кожної дитини, що внеможливило будь-які форми дискримінації людини. Зважаючи на вікові особливості учнів початкової школи, наголошено на необхідності обов'язкового застосування у процесі освіти дослідницьких, ігрових, творчих видів діяльності, що

безпосередньо впливають на розвиток пізнавальних, моральних, естетичних емоцій. Для зниження рівня тривожності й розвитку впевненості у власних силах передбачено обмеження обсягу домашніх завдань та збільшення часу на рухову активність. Водночас ідеться про необхідність забезпечення умов для емоційного благополуччя дитини у школі та сім'ї, що передбачає створення атмосфери довіри і взаємоповаги, запобігання насильству і цькуванню, надання допомоги, забезпечення права на здорове життя, свободу вибору і свободу слова тощо.

Вимоги Державного стандарту щодо змістового наповнення освітнього процесу початкової школи більш докладно висвітлено в Типових освітніх програмах для Нової української школи за редакцією Р. Шияна та О. Савченко, укладених за такими освітніми галузями: мовно-літературна, математична, природнична, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька, фізкультурна (*Типова програма Шияна, 2018; Типова програма Савченко, 2018*). Спеціального розділу з формування емоційного інтелекту у програмах немає, але у змісті кожної освітньої галузі передбачено емоційний та інтелектуальний розвиток, що сукупно дає змогу для становлення необхідних параметрів емоційного інтелекту вже в початковій школі.

Типові освітні програми для початкової школи враховують такі важливі положення сучасної психології та педагогічної науки, як про заборону будь-яких проявів дискримінації; провідну роль діяльності, зокрема ігрової, в освітньому процесі початкової школи; забезпечення радості пізнання через залучення дітей до дослідницької, проектної, творчої діяльності без обмеження рухової активності; розвиток в учнів самоповаги та впевненості за допомогою підтримки з боку вчителя, плекання самостійності і критичного мислення; створення умов для психоемоційного розвитку й атмосфери довіри та взаємоповаги, що внеможливило насильство і цькування.

Найбільш спрямованим на фор-

мування емоційного інтелекту є зміст мовно-літературної, соціальної, здоров'язбережувальної та інформатичної освітніх галузей, хоча в основі роботи з реалізації змісту всіх інших освітніх галузей також закладено збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток пізнавального інтересу, формування внутрішньої мотивації до навчання, розвиток емоційно-вольової сфери, критичного мислення, рефлексії, самоконтролю, створення комфортного емоційного середовища, забезпечення умов для міжособистісної взаємодії молодших школярів тощо.

Так, математична освітня галузь, хоча цілеспрямована переважно на розвиток логічного мислення молодших школярів, передбачає формування компетентностей, необхідних для життя й забезпечення здатності успішно навчатися. У допоміжних завданнях освітньої галузі вказано на необхідність розвитку усвідомленого ціннісного ставлення до математичних знань, що можливо лише на основі сформованої внутрішньої мотивації, яка виникає через пізнавальний інтерес, на позитивному тлі. Отже, під час уроків математики учні мають здобувати знання не з примусу, а з цікавості, здійснюючи дослідницькі проекти, розв'язуючи сюжетні задачі за допомогою сюжетно-рольових ігрових ситуацій, лялькових вистав тощо. Розвиток пам'яті, творчої уяви, розумовий розвиток завжди накладаються на емоційний, тому кожен урок математики повинен бути інтелектуальним, емоційним завдяки спільному пошуку істини, що відбувається в інтерактивній діяльності учнів, співтворчості вчителя та учнів, використанні вітагенного навчання, базованого на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу з освітньою метою.

Значні можливості для формування емоційного інтелекту молодших школярів закладено в мовно-літературній освітній галузі, де в меті зазначено, що засвоєння рідної мови та збагачення емоційно-чуттєвого досвіду учнів є головною передумовою життєвого успіху в особистому й суспільному житті. Стандартизована

мовно-літературна освіта за Державним стандартом 2018 року передбачає такі напрями діяльності учнів для навчання рідної мови, які у програмах названо змістовими лініями:

- взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації;

- сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду з метою досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях, що ведуть до формування мовної особистості учня;

- висловлювання думок, почуттів і ставлення, взаємодія з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримання норм літературної мови;

- дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними явищами, їх аналіз (*Державний стандарт, 2018*).

Зазначені змістові лінії в освітніх програмах набувають трохи іншого формулювання, ніж у Державному стандарті, але їхня сутність залишається незмінною (*Типова програма Шияна, 2018; Типова програма Савченко, 2018*).

У змістовій лінії "Взаємодіємо усно" наголошено на необхідності створювати впродовж навчання реальні ситуації безпосереднього спілкування учнів у групах, мікрогрупах, парах під час бесід, дискусій, обговорення навчальних завдань та проблемних ситуацій. Водночас ідеться про формування вміння аналізувати й оцінювати усну інформацію, яку подають за допомогою вербальних і невербальних засобів, описувати власні емоції та почуття співрозмовників, використовувати отримані вміння у власному мовленні в різних комунікативних ситуаціях. Передбачено формування вміння досягати певних життєвих цілей у спілкуванні з іншими людьми.

Для здобуття досвіду опосередкованого впливу на співрозмовника у змістових лініях "Взаємодіємо письмово", "Читаємо", "Досліджуємо медіа" передбачено формування

уміння аналізувати, критично оцінювати текстову інформацію, досліджувати виражальні засоби мовлення, інтерпретувати та редагувати текст відповідно до потреб спілкування, висловлювати думки, почуття у письмовій формі. Крім того, необхідно навчити учнів виявляти своє ставлення до прочитаного, що можливо лише на основі усвідомлення власних емоцій від сприйняття інформації тексту. Розуміння, усвідомлення змісту літературного твору викликає в дітей відповідні почуття, емоції, переживання, впливає на їхню поведінку. Молодші школярі легко приймають позицію героя твору й активно демонструють своє ставлення до нього, що зовні проявляється в міміці, жестах, репліках, висловлюваннях. Дитина подумки бореться з його ворогами, супротивниками, імітуючи жестами окремі дії персонажа. Відтак на основі опрацювання високохудожніх літературних творів вчиться правильно, об'єктивно оцінювати вчинки і поведінку інших осіб, що допомагає формувати емоційно-чуттєвий, соціальний досвід, розвивати моральні та естетичні почуття.

За допомогою дослідження мовних явищ, що передбачено у змістовій лінії "Досліджуємо мову/мовлення", молодші школярі опановують виражальні засоби рідної мови, що веде до формування власного індивідуального стилю мовлення, насичення його виразними емоційними лексичними, граматичними, фонетичними засобами. Зважаючи на те, що українська мова стає більш прагматичною та практичною, втрачаючи натомість емоційність, важливо збагатити мовлення учнів фразеологізмами, які можна використовувати в повсякденному житті.

Змістова лінія "Театралізуємо" передбачає ознайомлення з театром як місцем, де людина завдяки талановитій грі акторів переживає яскраві емоції і почуття, що й формують емоційно-ціннісний досвід глядачів, досвід співчуття та співпереживання. Завдяки власній сценічній творчості школярі набувають досвіду керування різними ситуаціями спілкування та вміння мобілізувати інших, обирати відповідні комунікативні стратегії,

найдоцільніші варіанти мовленнєвої поведінки. Під час театральних імпровізацій та дидактичної драматизації вони досліджують і аналізують вплив словесних та несловесних засобів комунікації на співрозмовників, набувають досвіду їх застосування для плідної співпраці з іншими людьми.

Отже, зміст мовно-літературної освітньої галузі спрямований як на формування мовної особистості, так і на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій для формування різних компонентів емоційного інтелекту молодших школярів.

У сучасному суспільстві головною умовою добробуту кожної людини стають знання, здобуті за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, та вміння його застосовувати, переробляти й поширювати. Це новий історичний етап розвитку цивілізації, який отримав назву "інформаційне суспільство", "суспільство нового типу", що формується внаслідок глобальної соціальної революції та вибухового розвитку інформаційних і комунікаційних технологій. Використання матеріальних і духовних благ інформаційної цивілізації забезпечує гідне життя, економічне процвітання й необхідні умови для вільного розвитку особистості. Утворення глобального інфопростору породжує інформаційну взаємодію людей, яка у віртуальному товаристві має відбуватися на основі демократичних і соціальних цінностей, сформованих соціальної і комунікативної компетентностей.

Саме тому метою інформатичної освітньої галузі є формування здатності до безпечної та відповідальної діяльності в інформаційному суспільстві за допомогою цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій. Для досягнення окресленої мети передбачено формування умінь розрізняти інформацію різних видів, у тому числі правдиву й неправдиву в усіх її виявах, налагоджувати віртуальну комунікативну співпрацю для навчання, гри, творчої діяльності, презентувати себе і результати своєї та спільної праці на етичних, доброзичливих засадах соціальної взаємодії в реальному та

віртуальному середовищах.

Відтак на уроках інформатики необхідно навчити школярів ефективно взаємодіяти в команді та співпрацювати оф- та онлайн задля спільного пошуку розв'язання проблем і досягнення успіху, а це створює умови для набуття досвіду керувати власними емоціями, дослухатися до відчуттів інших, вести ефективні переговори, розуміти й урахувати спільні інтереси, знаходити компроміси з різними людьми, правильно розподіляти обов'язки, запобігати конфліктам, домовлятися. Навчання без розвитку емоційної складової інтелекту унеможливить ефективну взаємодію в інформативному соціумі, реалізацію життєвих і професійних потреб.

Сучасне освітнє середовище Нової української школи зорієнтоване на потреби учнів в освітньому процесі, тому надзвичайно важливо забезпечити умови для збереження фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дитини, що безпосередньо залежить від стану її емоційного благополуччя й розвитку емоційного інтелекту.

На формування здорового способу життя учнів зорієнтована соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь, змістове наповнення якої передбачає формування ціннісного, дбайливого й відповідального ставлення до життя, здоров'я і безпеки власної та довколишніх людей. Реалізація таких завдань освітньої галузі, як розвиток потреби самопізнання й самовдосконалення, уміння ухвалювати рішення в повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та здоров'я, а також формування сталої мотивації до здорового способу життя, свідомого прагнення дотримуватися безпечної, здорової та етичної поведінки для поліпшення добробуту, уміння вчитися без шкоди для здоров'я орієнтують на формування таких аспектів емоційного інтелекту, як здатність ідентифікувати власні емоції й контролювати свої почуття й бажання, активувати мислення, розуміти і керувати емоціями своїми та інших людей.

Незважаючи на те, що у двох різних типових програмах соціальна і

здоров'язбережувальна освітня галузь по-різному інтегруються з іншими галузями, зміст її максимально зорієнтовано на ознайомлення молодших школярів з цариною емоцій людини та їхнім впливом, на самопочуття й досягнення життєвого успіху.

У змісті мистецької освітньої галузі вказано на необхідність учити молодших школярів аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, набуваючи досвіду емоційних переживань; пізнавати себе, свої відчуття через художньо-творчу діяльність і взаємодію з мистецтвом; набувати досвіду міжособистісної взаємодії шляхом участі в колективних творчих справах; регулювати власний емоційний стан за допомогою засобів мистецтва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результати аналітичного дослідження основних освітнянських документів для Нової української школи, а саме Концепції НУШ, Державного стандарту загальної початкової освіти, Типових освітніх програм за редакцією Р. Шияна та О. Савченко засвідчили, що розвиток емоційного інтелекту молодших школярів є наскрізною змістовою лінією, тобто обов'язковим освітнім результатом, що формується засобами всіх освітніх галузей і служить показником якісних змін у системі початкової освіти. Ми дійшли висновку, що для реалізації вимог Державного стандарту Нової української школи щодо розвитку емоційного інтелекту молодших школярів необхідно в освітньому процесі враховувати наступне:

- під час вивчення предметів усіх освітніх галузей перевагу надавати урокам спілкування, що передбачають роботу в діалоговій формі;
- ефективною формою діалогового навчання є організація інтегрованих уроків, під час яких розвиток емоційного інтелекту відбувається в різних видах діяльності - як мовленнєвої, що охоплює аудіювання, говоріння, читання, письмо, так і немовленнєвої, під час якої учні здобувають досвід здійснювати різноманітні предметно-практичні дії, практикуються в різних видах мистецтва, залучаються до пошукової та

творчої діяльності;

- на уроках, завдання яких передбачають розвиток емоційного інтелекту, повинні превалювати моделювання проблемних мовленнєвих ситуацій та їх розв'язання, аналіз мовленнєвої поведінки, ситуативні ігри, пошуково-дослідницька діяльність, групові методи роботи, творчі роздуми;

- ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту учнів є інтерактивні технології та методи навчання, що передбачають взаємодію учнів у парах, трійках та малих групах для вирішення освітніх завдань у різних видах ігрової та навчальної діяльності.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаємо у визначенні методичних засад розвитку емоційного інтелекту молодших школярів на уроках та в позаурочний час.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Бібік, Н. М. (2018). Нова українська школа. Київ: Літера ЛТД. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>

Голуб, Н. Б. (без дати). Підходи до навчання української мови в основній школі. Взято з http://lib.iitta.gov.ua/9509/1/Голуб%20_3_.pdf

Гоулман, Д. (2019). Емоційний інтелект. Харків, Віват. Взято з <http://booksonline.com.ua/view.php?book=51983>

Державний стандарт початкової загальної освіти. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п>

Карпенко, Є. (2020). Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості. Дрогобич: Посвіт.

Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/>

<zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Нова українська школа. (2018). Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1–4 клас), розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. Взято з <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>

Нова українська школа. (2018). Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1–4 клас), розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. Взято з <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>

Шпак, М. (2011). Емоційний інтелект у контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*, 1, 282–288. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_36

Шпак, М. М. (2017). Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці. *Психологічні перспективи*, 29, 234–244. Взято з https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwje8Mi87sTqAhU5i8MKHSYLCqEQFjADegQIBB&url=https%3A%2F%2Fpsychoprospects.eenu.edu.ua%2Findex.php%2Fpsychoprospects%2Farticle%2Fview%2F185%2F179&usq=AOvVaw1mhRZxdIREAPEphi_0Vgyq

REFERENCES

Bibik, N. M. (2018). Nova ukrayins'ka shkola. Kyiv: Litera LTD. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Novy'ny'/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>

Golub, N. B. (bez daty). Pidxody do navchannya ukrayins'koyi movy v osnovnij shkoli. Retrieved from http://lib.iitta.gov.ua/9509/1/Golub%20_3_.pdf

Goulman, D. (2019). Emocijny'j intelekt. Xarkiv, Vivat. Retrieved from <http://booksonline.com.ua/view.php?book=51983>

Derzhavny'j standart pochatkovoyi

zagal'noyi osvity'. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п>

Karpenko, Ye. (2020). Emocijny'j intelekt u dy'skursi zhy'ttvezdijsnennya osoby'stosti. Drogoby'ch: Posvit.

Nova ukrayins'ka shkola : konceptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi shkoly'. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Nova ukrayins'ka shkola. Ty'pova osvitnya programa dlya zakladiv zagal'noyi seredn'oyi osvity' (1–4 klas), rozroblena pid kerivny'ctvom R. B. Shy'ana. (2018). Retrieved from <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>

Nova ukrayins'ka shkola. Ty'pova osvitnya programa dlya zakladiv zagal'noyi seredn'oyi osvity' (1–4 klas), rozroblena pid kerivny'ctvom O. Ya. Savchenko. (2018). Retrieved from <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>

Shpak, M. (2011). Emocijny'j intelekt u konteksti suchasny'x psy'xologichny'x doslidzen'. *Psy'xologiya osoby'stosti*, 1, 282–288. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_36

Shpak, M. M. (2017). Empiry'chne doslidzhennya psy'xologichny'x osobly'vostej rozvy'tku emocijnogo intelektu v molodshomu shkil'nomu vici. *Psy'xologichni perspekty'vy*, 29, 234–244. Retrieved from https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwje8Mi87sTqAhU5i8MKHSYLCqEQFjADegQIBB&url=https%3A%2F%2Fpsychoprospects.eenu.edu.ua%2Findex.php%2Fpsychoprospects%2Farticle%2Fview%2F185%2F179&usq=AOvVaw1mhRZxdIREAPEphi_0Vgyq

Стаття надійшла 11.11.2020 р.